

Kalasatamat ja purkupaikat elinkeinokalatalouden solmukohtina

BlueCleanDigi-hankkeen kalasatamakartoituksen tuloksia

31.8.2023

Anne Erkkilä-Välimäki, Turun yliopisto / Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Sisällys	
Esipuhe	1
BlueCleanDigi-hanke	1
1 Haastattelut	2
1.1 Haastattelut ja ryhmätyö	2
1.2 Haastatteluissa käsitellyt aiheet	2
2 Kalasatamien kehittäminen alueellisina hubeina	5
2.1 Merellä kalan keräilyalueen säteeseen vaikuttaa kannattavuuden optimointi	5
2.2 Rannikkokalastuksen toimintasäde pieni	5
2.3 Avomerikalastuksessa elintarvikekalan ja teollisuuskalan vaatimukset erilaiset	5
2.4 Jatkokuljetus tai jalostus toimivat markkinaehtoisesti	6
3 Julkisten kalasatamien ja purkupaikkojen verkosto turvaa kaupallisen kalastuksen toimintaedellytykset	7
3.1 Jatkuva ympäristön ja toimintaedellytysten muutos on kalastuksen arkea	7
3.2 Julkinen kalasatama- ja purkupaikkaverkosto tukee kalatalouden resilienssiä	7
3.3 Muut toiminnot voivat tarvittaessa parantaa käyttöastetta	8
3.4 Kalasatamien ja purkupaikkojen perusinfrastruktuurin rooli huoltovarmuudessa	8
4 Kalasatamien erottuminen muista vetovoimaisena tai kilpailukykyisempänä	10
4.1 Kalasataman ei pidä erottautua tai erikoistua liikaa	10
4.2 Perusinfrastruktuuri ja -palvelut ovat olennaisia säilyttää	10
4.2.1 Näkemyksiä kalasatamien keskeisistä palveluista ja infrastruktuurista	11
5 Hallintomalli	13
5.1 Kunnat ja kaupungit kalasatamien ja purkupaikkojen omistajina	13
5.2 Omistajan tuki keskeistä julkisen kalasatamien ja purkupaikkojen kehittämiseksi	13
5.3 Julkisen tuen investoinneissa huomioitavia näkökohtia	13
5.4 Julkisten kalasatamien toiminnan järjestäytyminen	14
5.4.1 Näkemyksiä kalasatamaosuuskunnista	15
5.5 Operatiivisen toiminnan koordinaatio tehostaa kalasataman toimintaa	16

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

6 Kalasatamien rooli kalastuksen valvonta- ja ilmoitusmenettelyissä	17
7 Kalasataman rooli kalastajien osaamisen kehittämisessä	18
7.1 Kalasatama voi tarjota tiloja kurssien tai tilaisuuksien järjestäjille	18
7.2 Kurssien ja tilaisuuksien aiheita	18
8 Kalasatamat aloittavien kalastajien tukena ja koulutuspaikkoina	19
8.1 Kalastuksen uranäkymät ovat heikot, vaikka aloittaminen on helppoa	19
8.2 Julkiset kalasatamat helpottavat aloittamista, mutta itse pitää oppia kalastamaan	19
8.3 Kaupallisen kalastuksen opintopoluista	20
9 Kalasataman merkitys kalastajien keskinäisen yhteisöllisyyden rakentamisessa	21
9.1 Kalastajien yhteisöllisyys on kalasatamatoiminnan sivutuote, ei sen tehtävä	21
9.2 Yhteisöllisyyden parantuminen	21
10 Kalasataman merkitys lähialueen yhteisöllisyyden rakentamisessa	22
10.1 Kalasatamassa pitää voida työskennellä rauhassa	22
10.2 Kalasatama paikallisena keskuksena	22
11 Tulevaisuuden kehityksestä ja tarpeista	23
11.1 Sopeutumisen uhkana kaupallisen kalastuksen skaalautuminen liian pieneksi	23
11.2 Aluskannan uudistaminen ja kalasatamien automatisaatio etenevät hitaasti	24
11.3 Jalostusta ja kalankasvatusta enemmän kalasatamien läheisyyteen?	25

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Esipuhe

BlueCleanDigi-hankkeessa tehtiin keväällä 2023 kartoitusta Satakunnan julkisten kalasatamien kehitysnäkymistä. Tavoitteena oli tarkastella, miten julkisomisteisia kalasatamia ja purkupaikkoja tulisi kehittää, jotta ne palvelisivat ja kehittäisivät vaikuttavammin elinkeinokalataloutta nyt ja tulevaisuudessa. Kartoituksella pyrittiin tukemaan julkisten kalasatamien oman profiilin terävöittämistä ja vahvuuksien kehittämistä (vetovoima- ja kilpailukykytekijät).

Kalasatamakartoitus tehtiin yleisellä strategisella tasolla eli esimerkiksi yksityiskohtaisia investointisuunnitelmia tai -laskelmia ei tehty. Myöskään kalasatamien ja purkupaikkojen infrastruktuurin nykytilannetta ei systemaattisesti kartoitettu eikä kuvattu, joskin haastatteluissa tuli esiin paljon näihin liittyviä näkemyksiä ja tarpeita. Niitä on tuotu paikoin esiin satamatoimintaan liittyvien tulosten esittämisen yhteydessä. Samaan tapaan kaupalliseen kalastukseen liittyviä seikkoja ja kehitysnäkymiä tuli haastattelujen vastuksissa paljon esiin. Niitä on osittain sisällytetty raporttiin satamatoimintoja koskevia tuloksia selittäviksi ja täydentäviksi.

Tämä raportti esittää kartoituksessa kysytyjä julkisten kalasatamien ja purkupaikkojen toiminnan eri ulottuvuuksia ja niihin liittyviä näkemyksiä. Aiheet lomittuvat toisiinsa tiiviisti ja sama aihe saattaa tulla esiin eri näkökulmasta eri teemojen yhteydessä.

BlueCleanDigi-hankkeen sivuilla on myös saatavilla yhteenveto ["Keskeiset tulokset ja johtopäätökset koskien julkisomisteisen kalasatama- ja purkupaikkaverkoston rakennetta ja hallintoa"](#). Se sisältää johdannon kalasatamakartoituksen taustoihin ja esittää johtopäätöksiä kalasatama- ja purkupaikkaverkoston rakenteesta ja toiminnallisuudesta. Yhteenvedossa esitetään johtopäätöksiä perustelevia näkemyksiä ja siksi siinä on osittaista päällekkäisyyttä tämän raportin kanssa. Tässä kuitenkin käsitellään vastauksia kartoituksen kaikilta osa-alueilta.

Kiitämme lämpimästi kaikkia haastatteluihin ja hankkeeseen osallistuneita!

BlueCleanDigi-hanke

BlueCleanDigi – ”Boostia sinisen liiketoiminnan cleantech- ja digiloikkaan” on Turun yliopiston hanke, jota toteuttaa Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikkö (TSE Pori) ja Brahea-keskus (<https://sites.utu.fi/bluecleandigi/>). Hanke tukee Satakunnan sinisen talouden yritysten kaksoisiirtymää hiilineutraaliin ja digitaalisempaan yritystoimintaan. Se on Euroopan aluekehitysrahaston osarahoitteinen hanke ja toteutetaan 1.9.2021-31.8.2023 (hankekoodi A78064). Hanke rahoitetaan REACT-EU-välineen määrärahoista osana Euroopan unionin COVID-19-pandemian johdosta toteuttamia toimia. Lisätiedot hankkeesta: vastuullinen johtaja Päivikki Kuoppakangas (TSE Pori, paivikki.kuoppakangas@utu.fi).

Anne Erkkilä-Välimäki on suunnitellut ja toteuttanut kartoituksen (anne.erkkila-valimaki@utu.fi). Lännen Kalaleaderin aktivaattori Mika Halttu on ollut merkittävänä apuna kartoituksen suunnittelussa.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

1 Haastattelut

1.1 Haastattelut ja ryhmätyö

Kalasadamakartoitukseen haastateltiin 23 [ryhmiin I ja II kaupalliseksi kalastajaksi rekisteröitynyttä](#) elinkeinonharjoittajaa ja yritystä, jotka toimivat osin tai kokonaan Satakunnan ja Selkämeren alueella. Lisäksi tehtiin 11 haastattelua kuntien ja kaupunkien edustajien sekä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Haastattelut toteutettiin maaliskuu-kuussa 2023. Ne tehtiin valtaosin etäyhteydellä; puhelimitse tai Microsoft Teamsillä.

Kaikille haastatelluille kalastusyrittäjille ja pääosalle asiantuntijoista Satakunnan merialueella tapahtuva kalastus ja kalasadamatoiminta on tuttua ja useimmat olivat itse jossain roolissa työskennelleet alueen kaupallisen kalastuksen parissa. Hyvin monilla oli myös kokemusta ja näkemyksiä laajemmalla alueella erityyppisistä kalasadamista. Tästä syystä raportissa viitataan muihinkin kuin Satakunnan kalasatamiin.

Raportin tulevaisuusosiossa ([Kpl 11](#)) on osittain hyödynnetty 24.3.2023 pidetyn Kalapaja II -työpajan ”Kalasatama 2040?” -ryhmätyön näkemyksiä. Ryhmätyössä käsiteltiin kysymyksiä nykytilanteeseen pohjautuen, mutta myös visioiden vapaasti erilaisia tulevaisuuden kehityssuuntia. Tavoitevuodeksi asetettiin 2040, johon mennessä muutoksia tapahtuu, mutta joka ei ole liian kaukana tulevaisuudessa esimerkiksi infrastruktuurin tai aluskannan uudistamisen näkökulmasta. Ryhmätyön toteutuksesta ja koosteen tuottamisesta vastasivat erityisasiantuntija Anne Erkkilä-Välimäki (Turun yliopisto, TSE Pori), aktivaattori Mika Halttu (Lännen Kalaleader) sekä tutkimus- ja kehittämispäällikkö Minna Mattila-Aalto (TTS Työtehoseura).

1.2 Haastatteluissa käsitellyt aiheet

Haastatteluissa oli pyrkimyksenä hahmottaa kokonais kuvaa kalasatamien roolista sekä niiden toiminnan reunaehdoista ja mahdollisuuksista kaupallisessa kalastuksessa. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin omasta näkökulmastaan. Kaikilla ei ollut vastauksia kaikkiin kysymyksiin ja samaan kysymykseen annetut vastaukset olivat hyvin erilaisia vastaajan taustasta riippuen. Siksi haastattelut ovat analysoitu teemoittelemalla vastaukset käsiteltyjen aihepiirien mukaan.

Haastatteluissa ei selvitetty systemaattisesti kalasatamien infrastruktuuria, käyttöastetta tai vastaavia toiminnan tasoa tai laajuutta kuvaavia tekijöitä, joskin niihin liittyviä näkemyksiä tuli esiin vastausten yhteydessä. Kalastuksessa suhdanteet vaihtelevat melko nopeasti, mikä heijastuu myös kalasatamien toimintaan. Tuloksissa esitetyt näkemykset ja esimerkit viittaavat kevään

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

2023 ajankohdan tilanteeseen. Kalasatamien infrastruktuurista ja kehittämisestä on saatavilla tietoa mm. kehittämissuunnitelmista ja kartoituksista^{1, 2, 3, 4, 5}.

Kysymysrunko oli kaikille sama ja siinä käsiteltiin kuutta eri aihepiiriä, jotka osin liittyvät toisiinsa ja täydentävät toisiaan:

1. Kalasataman rooli alueellisena kalan keräily- ja kuljetusketjun solmukohtana (hubi)

Kalasatama on logistinen solmukohta, jonne tuodaan mereltä kalaa ja josta sitä viedään eteenpäin myyntiä tai jatkojalostusta varten. Pienempiä saaliita voi purkaa monissa paikoissa, mutta kalasatamassa yleensä on kalan logistiikkaan ja/tai käsittelyyn liittyvää infrastruktuuria. Avomerikalastuksen kiintiöityjen saalislajien purkusatamat on määritetty [asetuksella](#), ja niissä on tähän tarkoitukseen infrastruktuuria. Kysymyksillä pyrittiin selvittämään, onko tarvetta tai mahdollisuutta kehittää kalasatamamia alueellisina hubeina.

2. Kalasatama liiketoiminnan alustana ja yrittäjän näkökulmasta

Julkisen kalasataman omistaa yleensä kunta tai kaupunki ja yrittäjät toimivat sen puitteissa. Koska kalasatama on paikkaan sidottu fyysinen toimintakokonaisuus, kysymyksissä lähestyttiin kalasatamaa alustana kaupalliselle kalastukselle tai liiketoiminnan kannalta erillisenä yksikkönä, jota voisi kehittää yrityksen tapaan. Valittu lähestymistapa oli sinisen meren strategia, jossa tarkastellaan liiketoimintaa muista erottumisen kautta ja pyrkimällä luomaan tai löytämään uusia markkinoita⁶. Myös kilpailijoiden yhteistyötä käsiteltiin ([co-opetition](#)).

Haastateltavilta kysyttiin, onko kalasatamien tarpeen erottautua toisistaan ja miten satama voisi erottua muista vetovoimaisempana tai kilpailukykyisempänä? Tarvitaanko jotain uutta, pitäisikö poistaa jotain ja millaisia riskejä näihin voi liittyä.

3. Kalasataman hallintomalli

Julkiset kalasatamat ja purkupaikat sijaitsevat pääsääntöisesti EU:n ja valtion tai kaupungin omistamalla maa-alueella. Niissä on kaupungin omistamaa ja EU:n ja valtion tukirahoituksella hankittua infrastruktuuria. Kalasataman käytännön toiminnan järjestelyt vaihtelevat, esimerkiksi yrittäjät voivat toimia suoraan kunnan tai kaupungin vuokralaisina tai kalasataman käytännön toiminnasta vastaa osuuskunta tai yritys. Haastateltavilta kysyttiin miten he näkevät kalasataman hallintomallin ja miltä se näyttää oman yrityksen tai organisaation toiminnan näkökulmasta. Tässä yhteydessä käsiteltiin myös kaupunkien ja kuntien roolia julkisten kalasatamien omistajina.

¹ Kalatalouden keskusliitto / Merenkulkuhallitus (1994). *Kalasatamaohjelma* 1995-1999. [Linkki pdf-tiedostoon](#)

² Suomen Ammattikalastajaliitto ry, Paapuuri Oy (2001). Kalasatamaselvitys 2001. <https://docplayer.fi/4456397-Kalasa-tamaselvitys-2001.html>

³ Paapuuri Oy / Markku Saiha (2016). *Suomenlahden kalasatamat – selvitys nykytilanteesta*. [Linkki pdf-tiedostoon](#).

⁴ EMKR 2014-2020. *Myönnetyt tuet ja hanke-esimerkit*. <https://merijakalatalous.fi/meri-ja-kalatalousrahasto/myonnetyt-tuet-ja-hanke-esimerkit/>

⁵ EMKR 2014-2020. *Kalasatamat kartalla*. <https://merijakalatalous.fi/kalatalous-suomessa/kalasatama-karttapalvelu/>

⁶ Kim, W. Chan & Mauborgne, Renee (2006). *Sinisen meren strategia*. 2 painos. Gummerus Kirjapaino oy, Jyväskylä. 280 s.

4. Kaupalliseen kalastukseen liittyvän hallinnon ja valvonnan kehittäminen: kalasataman rooli ja mahdollisuudet

EU:n säädösten myötä kaupallisen kalastuksen valvonta on tiukentunut ja tiukentuu edelleen. Tulevaisuudessa hallinnossa ja valvonnassa hyödynnetään digitalisaatiota enemmän. Esimerkiksi Suomessa kehitetään sähköistä sovellusta saaliiden ilmoittamiseen. Haastateltavilta kysyttiin voiko kalasatamalla olla roolia kaupallisen kalastuksen hallinnon tai valvonnan toimintoja kehitettäessä.

5. Kalasatamien rooli kaupallisten kalastajien koulutuksessa

Kalasatamassa voisi olla ammattikalastajille mahdollisuus kokeilla tai saada perehdytystä uusiin kalastukseen tai jatkokäsittelyyn liittyviin tekniikoihin, välineihin tai toimintatapoihin. Satamassa voisi järjestää käytännön testausta tai käytännönläheisiä kursseja. Haastateltavilta kysyttiin mitä mieltä he ovat kalasataman hyödyntämisestä kalastajien kurssituksessa ja koulutuksessa. Samalla kysyttiin millaisista aiheista voisi järjestää kursseja.

Samalla kysyttiin uusien kalastajien tuollaista alalle ja koulutustarpeista. Kalasatama voisi olla aloittaville kalastajille paikka, josta saa apua, tukea ja käytännön opastusta. Kysyttiin voiko kalasatamalla olla roolia nuorten tai aloittavien kalastajien alalle tulon tukemisessa tai koulutuksessa.

6. Kalastajien yhteisöllisyys ja yhteisöllisyys lähialueella

Lopuksi kysyttiin voiko kalasatama parantaa kalastajien yhteisöllisyyttä (ml. edunvalvonta ja yhteisten asioiden ajaminen) ja onko sille tarvetta. Lisäksi kysyttiin kalasataman merkityksestä lähialueen yhteisöllisyyden rakentamisessa. Tämä liittyi myös kaupallisen kalastuksen imagoon ja näkyvyyteen lähialueellaan.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

2 Kalasatamien kehittäminen alueellisina hubeina

2.1 Merellä kalan keräilyalueen säteeseen vaikuttaa kannattavuuden optimointi

Lähes kaikki saaliin keräilyyn kantaa ottaneet olivat yhtä mieltä siitä, että yksittäisen kalasataman keräilyalueen laajentaminen meren puolella on hankalaa tai tarpeetonta. Se tapahtuu markkinaehtoisesti kalan kysynnän ja menekin perusteella.

Kaupallisessa kalastuksessa kannattavuuden optimointi on keskeistä. Kalan ostajien sijainti, sataman vastaanottokapasiteetti tai väylän syväys voi rajoittaa tai suosia sataman käyttöä. Kalasataman tai purkupaikan valintaan vaikuttaa merimatkan ja jatkokuljetuksen kokonaiskustannusten suhde kalasta saatavaan hintaan.

Sataman sijainti ja saavutettavuus avomereltä käsin on vetovoimatekijä esimerkiksi Reposaaressa ja Kasalassa. Ne ovat avomerikalastuksen näkökulmasta hyviä sijaintipaikkoja. Sen sijaan ne kalasatamat, jotka ovat lähellä rannikkoa ja saariston suojassa ovat usein rannikkokalastuksen kannalta parempia. Kala-apajat ovat lähempänä ja saavutettavuus maalta käsin parempi.

2.2 Rannikkokalastuksen toimitusväli pieni

Rannikkokalastuksessa pyritään käyttämään omia kalavesiä lähinnä sijaitsevaa kalasatamaa, purkupaikkaa tai omaa/yleistä rantaa merimatkaan käytetyn ajan ja polttoaineen minimoimiseksi.

Suomukaloja eli perinteisiä kaupan kalalajeja ja lohta voi hyvin kalastaa omasta rannasta käsin, joskin tämä riippuu saaliin määrästä. Esimerkiksi särki- ja lahnaaaliit voivat olla isoja ja vaativat hyvän purkupaikan. Sesonkiaikoina isojen saaliiden ansiosta vene voi olla varsin täynnä, mikä hidastaa matkavauhtia. Mutta usein kalansaaliit ovat melko pieniä tai kalasta saatava hinta on niin alhainen, että pitkä merimatka ei kannata. On saalis iso tai pieni, parin tunnin yhdensuuntainen matka kalavesien ja sataman välillä eli muutaman tunnin ajomatka kokonaisuudessaan voi olla kynnyskysymys kannattavuuden näkökulmasta. Lisäksi avoimemmilla rannikkovesillä, esimerkiksi Selkämeren pohjoisosissa, pyynti edellyttää sään ja tuulisuuden huomioimista, mikä korostaa lyhyen merimatkan merkitystä.

2.3 Avomerikalastuksessa elintarvikekalan ja teollisuuskalan vaatimukset erilaiset

Avomerikalastuksessa kalan ostajien ja jalostajien sijainti yhdessä kalasta maksettavan hinnan kanssa vaikuttavat siihen, mihin satamaan troolarit purkavat. Rehu- tai jauhokalan tuottaminen voi olla ajallisesti joustavampaa kuin elintarvikekalan tuottaminen eikä vaadi kalasatamalta erityisiä purkufasiliteetteja, jos saalis lastataan autoon ja kuljetetaan muualle.

Elintarvikekalan käsittelyajan (pyynnistä pakastukseen tai jatkojalostukseen) on oltava mahdollisimman lyhyt laadun säilyttämiseksi. Kalasatamassa tämä edellyttää tehokasta lajittelua saaliin purkamisen yhteydessä. Avomerikalastus on nykyään hyvin keskittynyttä toimintaa. Kartoituksen teko aikaan keväällä 2023 Kasnäs, Taivassalo ja Uusikaupunki olivat keskeiset avomerikalastuksen purkupaikat lounaisessa Suomessa.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Uudenkaupungin keskittymää voi luonnehtia kalatalouden klusteriksi, koska siellä on Suukarin ison kalasataman lisäksi lyhyen etäisyyden päässä kalanjalostajia ja kalankasvatusta. Lisäksi toiminnot sijaitsevat kaupunkialueen ja hyvien yhteyksien läheisyydessä, mikä parantaa sekä työvoiman saatavuutta että asiakkaiden tavoittamista. Myös Taivassalo, jossa purkavat sekä kaikenkokoiset troolarit että rannikkokalastajat, on ajoittain ruuhkainen satama varsinkin rysäkalastuksen sesonkeina.

2.4 Jatkokuljetus tai jalostus toimivat markkinaehtoisesti

Suurin osa haastateltavista, jotka ottivat kantaa maa-alueilta keräilyyn, pitivät kalan keräilyä autolla johonkin kalasatamaan jatkokuljetuksia tai -jalostusta varten vaikeana ja tarpeettomana rannikkokalastuksessa. Sekä maa- että merialueilta keräily ja yhteiskuljetukset toimivat markkinaehtoisesti. Niitä järjestetään, jos se on kannattavaa kaikille osapuolille: kalastajalle, ostajalle ja mahdolliselle keräilyyn ja logistiikan toimijalle.

Rannikkokalastajille on usein kannattavampaa kuljettaa ja myydä itse kalat, koska luonnonkalan saalismäärät ovat nykyään pienempiä kuin aikaisemmin. Pienemmissä satamissa kapasiteetti ei riitä keräilyyn tai lähialueella on liian vähän kalastajia. Pienillä saalismäärillä sen sijaan kalastaja saa arvonalisää käsittelemällä, jalostamalla ja myymällä kalaa itse.

Jalostus edellyttää tasaista raaka-aineen saantia ja siksi se sijaitsee usein isompien kalasatamien yhteydessä. Erikokoiset satamat voivat palvella alueellisen sesongin aikana hubeina, esimerkiksi kevätkuultavien lajien pyynti voi tuottaa rannikkokalastuksessa hyvin isoja saaliita (mm. särkikaloja). Siten sesonkiaikana yhteiskuljetusten järjestäminen autolla voi kannattaa.

Haastateltavien näkemys oli, että varsinkin isommilla saalismäärillä kalastajan on kannattavampaa keskittyä kalastamiseen. Päätoiminen kalastus on aikaa vievä ammatti ja sen vuoksi monien haastateltavien mielestä muiden toimijoiden pitäisi hoitaa luonnonkalan kuljetukset ja etenkin jatkokäsittelyn. Kalatukkujen ja vastaavien toimijoiden lisäksi esimerkiksi kolmas toimija voi keräillä kalaa ensiostajana niin yksityisistä kuin julkisista satamista useammilta kalastajilta. Tämän tyyppinen toiminta voi olla kannattavaa myös pienten saaliiden kuljetuksessa, jos nouto onnistuu toimijan oman aikataulun mukaan kalastajan tai sataman kylmätiloista.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

3 Julkisten kalasatamien ja purkupaikkojen verkosto turvaa kaupallisen kalastuksen toimintaedellytykset

3.1 Jatkuva ympäristön ja toimintaedellytysten muutos on kalastuksen arkea

Kaupallisen kalastukseen vaikuttavat sekä lyhyen että pidemmän aikavälin muutokset. Vuosittain muuttuvat esimerkiksi [saaliiden määrät](#) ja [kalastuskiintiöt](#). Näitä muutoksia on vaikea ennustaa, mikä vaikeuttaa kaupallisten kalastajien liiketoiminnan suunnittelua ja kehittämistä lyhyelläkin aikavälillä. Muutokset vaikuttava suoraan kalasatamien tai purkupaikkojen käyttöasteeseen.

Muutokset lainsäädännössä ja valvonnassa valmistellaan usein muutaman vuoden aikajänteellä, mutta kun ne ovat tulleet voimaan, niiden vaikutus on yleensä pitkäaikainen. Sääntelyn vuoksi kalastustavat ovat muuttuneet ja pyyntimenetelmiä on kielletty, esimerkkinä pyöriäisten suojeluun liittyvä [ajoverkkokalastuksen kieltö](#) vuonna 2008. Tämä lopetti ajoverkkokalastuksen myös Selkämerellä, vaikka alueella ei juuri esiinny pyöriäisiä. Valvontaan liittyvästä sääntelystä esimerkki on EU:n yhteiseen kalastuspolitiikkaan pohjautuvat kalastus- ja vesiviljelytuotteiden [jäljitettävyysovaatimukset](#), mikä lisää hallinnollista työtä saaliin purkuun, kuljetukseen ja ostoon liittyen.

Haittaeläinten eli hylkeen ja merimetson vaikutukset rannikkokalastuksen kalansaaliiden väheneeseen ja kalojen käyttäytymiseen nousivat esiin monen haastateltavan puheessa kysymysten ohessa. Haittaeläinten negatiivisen vaikutuksen kaupalliseen kalastukseen koettiin olevan pysyvä. Niiden kannat ovat kasvaneet kahden viime vuosikymmenen aikana niin isoiksi, että vaikka suojelusta luovuttaisiin, kantojen säätelytoimilla ei enää uskottu olevan merkittävää vaikutusta. Sopeutuminen ilmastonmuutoksen seurauksena tapahtuviin muutoksiin kalalajistossa ja -kannoissa ei erikseen noussut esiin, vaan vaikutti olevan osa kalastuksen olosuhteiden jatkuvaa muutosta.

3.2 Julkinen kalasatama- ja purkupaikkaverkosto tukee kalatalouden resilienssiä

Koska kalastuksen olosuhteiden muutoksia on vaikea ennakoita lyhyelläkään aikavälillä, julkisten kalasatamien ja purkupaikkojen verkoston ja infrastruktuurin säilyttämisen merkitys korostuu. Ne tukevat kaupallisen kalastuksen toimintaedellytyksiä hiljaisempina aikoina ja toisaalta mahdollistavat esimerkiksi sesonkiaikojen suurten saaliiden toimituksia ja käsittelyä.

Pidemmällä aikavälillä yksityisiä kalastajajaloja poistuu kaupallisesta kalastuskäytöstä eläköitymisen vuoksi. Tämä kehitys on jo käynnissä. Se kasvattanee tulevaisuudessa julkisten purkupaikkojen ja kalasatamien merkitystä paikallisesti ja alueellisesti kaupallisen kalastuksen toimintaedellytysten turvaajina. Julkisten kalasatamien verkosto voi olla harva, jos se on kala-apajiin suhteutettuna riittävä ja pystyy tukemaan elinkeinokalataloutta.

Kalasatamien ja purkupaikkojen lopettamista tai siirtämistä pysyvästi muuhun käyttöön ei voi perustella lyhytaikaisten vaihteluiden tai ajoittaisen hiljaiselon perusteella, vaan sen tulee perustua pitkän aikavälin muutoksiin. Uusien kalasatamien ja purkupaikkojen rakentaminen on hidasta ja hankalampaa kuin vanhojen käyttöönotto. Myös EU:n tukirahoitus on pääsääntöisesti suunnattu olemassa olevan infrastruktuurin kehittämiseen, ei uuden rakentamiseen.

Koska kalastusalueet ja pyyntitavat voivat vaihdella nopeastikin, satama tai purkupaikka pitäisi pystyä hiljaiselon jälkeen ottamaan takaisin kalastuksen käyttöön melko lyhyellä varoitusajalla.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Esimerkkinä kalastuksen ennakoimattomista muutoksista on Saaristomeren välisaaristossa aloitettu troolaus. Välisaaristossa ei ole merkittävästi verkkokalastusta, koska hylkeet estävät sen. Alueilla, joissa verkot eivät ole enää troolarien tiellä, on aloitettu uudelleen troolipyyntiä.

Rannikkokalastus ja avomerikalastus sekä ryhmien I ja II kalastajat voivat haastateltavien mukaan kaikki käyttää samoja kalasatamia. Kalasatamien käyttöaste ja niiden kautta kulkevan kalan määrä vaihtelee ajallisesti kunkin kalasataman alueen kaupallisen kalastuksen piirteiden ja sesonkiaikojen tarpeiden mukaan. Tämä toiminnan monimuotoisuus vahvistaa kalasatamien resilienssiä. Isompien toimijoiden saaliit ovat massatuotteita (mm. silakka ja kilohaili). Niiden logistiikka ja käsittely toimii isoilla volyymeillä. Pienemmässä skaalassa toimivat kalastajat voivat hyötyä samoista logistiikka- ja käsittelypalveluista samassa satamassa, vaikka saaliit ovat pienempiä ja kalastus sesonkiluonteisempaa.

3.3 Muut toiminnot voivat tarvittaessa parantaa käyttöastetta

Kalasatamien toiminnan vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi useampi haastateltava mainitsi kalasataman hyödyntämisen muuhun käyttöön hiljaisina aikoina tai käyttöasteen ollessa matala. Muu käyttö ei uhkaa kaupallisen kalastuksen toimintaedellytyksiä, jos tarpeen mukaan sataman infrastruktuuria voidaan palauttaa takaisin kaupallisen kalastuksen käyttöön. Sen sijaan esimerkiksi pitkät vuokrasopimukset kalasataman tiloista kokonaan muunlaiseen toimintaan vaikeuttavat kalastuksen palauttamista satamaan.

Vapaata laituritilaa voidaan vuokrata muille käyttäjille, jos sitä on saatavilla. Matkailun ja erityisesti kalastusmatkailun palvelujen kehittäminen kalasataman läheisyyteen voi tukea myös kalasataman toimintaa. Kalasatamissa voidaan järjestää kalastukseen liittyviä kursseja tai tapahtumia (ks. [Kpl 7](#)). Niitä voidaan hyödyntää viranomaisten tai vastaavien toimijoiden harjoitusten pitopaikkoina. Kalasatamaan voidaan liittää tavanomaista laajemmat kierrätys- tai jätehuoltopalvelut, jotka voivat palvella myös esimerkiksi alueen asukkaita, vapaa-ajan kalastajia ja yksityisistä rannoista tai purkupaikoista käsin toimivia kaupallisia kalastajia.

3.4 Kalasatamien ja purkupaikkojen perusinfrastruktuurin rooli huoltovarmuudessa

Aikanaan kalasatamia ja purkupaikkoja on sijoitettu ja rakennettu rannikolle osittain maanpuolustuksen tarpeita silmällä pitäen. Kalasatama- ja purkupaikkaverkoston ylläpito on myös alku- ja elintarviketuotannon huoltovarmuuteen liittyvä kysymys.

Kaupallisen kalastuksen turvaamiseen kalasatamissa ja purkupaikoissa riittää perusinfrastruktuuri, joka mahdollistaa pyydysten lastauksen ja purkauksen sekä kalansaaliin purkamiseen liittyvät toiminnot. Muut kalastukseen liittyvät toiminnot, esimerkiksi polttoaineen jakelu, voidaan rakentaa tai siirtää purkupaikkaan tai kalasatamaan.

Tällä hetkellä kaupallinen kalastus on huoltovarmuuden näkökulmasta osa alkutuotantoa ja [elin-tarvikehuolto](#), joskaan se ei ole erityisen näkyvässä roolissa samaan tapaan kuin maataloustuotanto. Kotitarvekalastus on huomioitu [kotitalouksien varautumisen](#) suunnitelmissa.

Koronapandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat nostaneet huoltovarmuuden ja mm. elintarviketuotannon omavaraisuuden merkitystä paitsi Suomessa myös koko EU:ssa. EU:n merialuesuunnittelun käynnissä olevalla toisella kierroksella huoltovarmuus ja omavaraisuus [merel-](#)

[lisen ruuan- ja energiantuotannon kehittämisessä](#) huomioidaan aikaisempaa painokkaammin. Kotimaisen kalan merkitys elintarvikehuollon osana kriisitilanteissa ja [kalatalouden varautumissuunnitelman tarve](#) on nostettu esiin.

Haastatteluiden tekoaikaan keväällä 2023 oli voimassa [vuonna 2018 annettu valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista](#). Uuden huoltovarmuuden tavoitepäätöksen valmistelun käynnistämisestä on tehty [päätös](#) tammikuussa 2023. Uuden tavoitepäätöksen valmistelussa koko kalatalouden arvoketju alkutuotannosta (kaupallinen kalastus ja kalankasvatus) aina myyntiin ja jalostukseen asti huomioitaneen tarkemmin. Maa- ja metsätalousministeriö pyrkii parantamaan Suomen [kalatalouden kykyä varautua ja sopeutua poikkeustilanteisiin](#) sekä nostamaan ka-laomavaraisuutta, jotta kalatalous pystyy paremmin tukemaan elintarvikehuollon huoltovarmuutta.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

4 Kalasatamien erottuminen muista vetovoimaisena tai kilpailukykyisempänä

4.1 Kalasataman ei pidä erottautua tai erikoistua liikaa

Asiaan kantaa ottaneet haastateltavat totesivat lähes yksimielisesti, että varsinkaan rannikkokalastuksessa pyrkimys kalasataman erottautumiseen muista kalasatamista tai pitkälle viety erikoistuminen ei hyödytä kaupallista kalastusta.

Avomerikalastuksessa erikoistuminen on jo tapahtunut osittain, koska purkusatamat on määritetty [laissa](#) ja kalan ostajia on melko vähän. Ostajien sijainti määrittää mitä kalaa viedään mihinkin. Suurimmilla troolareilla pitkätkin kuljetusmatkat voivat nykyään olla kannattavia, etenkin teollisuuskalan kuljetuksessa. Yleensä troolisatamissa on kalan purkuun liittyviä rakenteita ja infrastruktuuria, vaikka teollisuuskalan kuljetusta varten ei tarvita kuin sopivan syvä väylä ja iso laituri sekä kuorma-auton kestävä tie, jos kala puretaan suoraan troolarista autoon.

Sen sijaan rannikkokalastuksessa kalavarat ovat hajallaan rannikolla ja jokainen kalasatama on erilainen sijaitipaikkansa erityispiirteiden mukaisesti. Lähialueen kalaston koostumus ja kalakan-tojen koko vaikuttavat alueen kalastustapoihin ja siten erottavat kalasatamat toisistaan. Ammatti-kalastuksen vähennyttyä kilpailua kalasatamien välillä ei juurikaan ole.

Rannikkokalastusta palvelevan kalasataman erikoistuminen voi tapahtua esimerkiksi lähialueen kalaston kalastustapojen pohjalta (mm. kuoreen, särjen tai lahnan kalastus niiden kutupaikkojen läheisyydessä). Yksittäiseen kalastuskeskukseen erikoistuminen ei kuitenkaan tee erottautumista kannattavaksi. Eri vuodenaikoina kalastetaan eri kalalajeja.

Vaikka kalasatama erikoistuisi jollakin osa-alueella, perusfasiliteettien säilyttäminen on kannattavaa, jotta satama voi palvella kalastajia eri tilanteissa. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että kalasataman kehittämisessä kuunnellaan alueen kaupallisten kalastajien tarpeita. Sataman kehittämisen on lähdettävä sisältäpäin, sen käyttäjien tarpeista. Ulkoa johdetun kehittämisen ei katsottu tuottavan hyvää tulosta.

Nykyään julkisilla purkupaikoilla kalastukseen liittyvä toiminta on hyvin vähäistä eivätkä haastateltavat ennakoineet sen kasvua lähiaikoina. Koska kuitenkin on olennaista, että merimatka kalavesiltä purkupaikkaan on suhteellisen lyhyt ja toisaalta ottaen huomioon kalastuksen vaikeasti ennakoitavat muutokset, ainakin osassa purkupaikoista olisi säilytettävä mahdollisuus hyödyntää niitä tarvittaessa kaupallisen kalastuksen tarpeisiin. Investointeja voidaan tehdä, jos konkreettisia käyttötarpeita ilmenee. Eurajoella Kuivalahti on esimerkki vähällä käytöllä olevasta purkupaikasta, jonne kuitenkin on melko syvä väylä ja josta käsin voi pitkään talvella kulkea merelle.

4.2 Perusinfrastrukturi ja -palvelut ovat olennaisia säilyttää

Sataman rakenteiden ja toimintojen muuntamismahdollisuuksien säilyttäminen on hyvä huomioida sataman toimintaa kehitettäessä. Liian pitkälle viedyn erikoistumisen katsottiin lisäävän riskiä kalasataman toiminnan vähenemisestä kannattamattomaksi ja jopa heikentävän kalastajien mahdollisuuksia käyttää satamaa.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Julkinen kalasatama nähtiin kaupallisen kalastuksen perusinfrastruktuurina ja peruspalvelujen tuottajana: tarpeeksi syvät väylät ja niiden kunnossapito, purkulaiturit, nosturit (esim. isojen särkisaaliiden tai verkkokassien nostoon), kalan kylmäketjuun liittyvät fasiliteetit, hyväkuntoinen tie satamaan sekä jätteen vastaanotto ja kierrätys.

Kalastajien on voitava luottaa siihen, että peruspalvelut säilyvät, jotta he voivat rakentaa yritystoimintansa niiden varaan. Omistajana kunta tai kaupunki luo kaupalliselle kalastukselle toimintaedellytykset julkisessa kalasatamassa, mutta kalastukseen liittyvän yritystoiminnan tukeminen ei ole kaupungin tai kunnan tehtävä. Rajanvetoa on tehtävä tapauskohtaisesti esimerkiksi investointutukia ja kehittämisrahoitusta haettaessa.

Isoja riskejä ei nähty kalasataman uudistamiseen liittyen. Mahdolliset riskit liittyvät aiemmin mainittuun erottautumiseen; ei löydy käyttäjiä tiloille tai palveluille, kalastajien määrä pysyy vähäisenä; erikoistumisen seurauksena muut käyttömahdollisuudet vähentyvät tai muuntautumiskyky heikkenee. Kaupalliset kalastajat kantavat yrittäjäriskin, mikä voi heijastua sataman käyttöön.

Haastateltavat totesivat lähes yksimielisesti, että kalasatamissa ei ole turhia toimintoja. Uudistusten tieltä on joskus tarpeen purkaa vanhaa infrastruktuuria. Uudistusten ja uusien hankintojen tarpeellisuus on harkittava kuitenkin tarkoin silloinkin, kun ne tehdään tukirahoituksella.

4.2.1 Näkemyksiä kalasatamien keskeisistä palveluista ja infrastruktuurista

Haastateltavat mainitsivat kalasatamakohtaisesti tai yleisesti erilaisia vetovoimatekijöitä tai kalastukselle tärkeitä palveluita tai infrastruktuuria.

Lähes kaikki ottivat kantaa **varastotilojen riittävyteen ja jakamiseen** sataman käyttäjille. Rannikko- ja avomerikalastuksessa on paljon tavaraa (mm. pyydyksiä). Kalasatamien käyttäjien kaikki tavarat eivät yleensä mahdu kalasatamaan varastotiloihin. Varastotilojen jakaminen tarpeen mukaan ja tasapuolisesti on haastavaa ja vaatii usein jatkuvaa säätämistä. Varastointi kalasataman alueella on asia, joka pitää ratkaista jokaisen kalasataman kohdalla erikseen sataman kapasiteetin ja käyttäjien tarpeiden mukaan. Pääsääntöisesti kalastajat varastoivat tavaroitaan eri paikoissa. Ainakin osaa tavaroista säilytetään muualla kuin kalasataman varastoissa. Satamassa on tarpeen olla tiloja vähintäänkin välivarastointiin.

Useimmat mainitsivat **pyydyshuoltohallien tarpeen ja hyödyllisyyden** ympärivuotisessa käytössä. Useimmat kalastajat rakentavat kokonaan tai vähintäänkin muokkaavat pyydyksiään haluamallaan tavalla sesonkien ulkopuolella, erityisesti talvikaudella. Myös sesonkiaikoina on tehtävä pyydyskorjausta. Julkisessa kalasatamassa halli voi olla suuri ja palvella isompaa käyttäjäjoukkoa, mm. yksityisiltä rannoilta käsin toimivia kalastajia. Talvella lämmitetty pyydyshuoltohalli koettiin erityisen tarpeelliseksi, esimerkiksi Reposaaressa halli sai laajalti mainintoja.

Laituritalan riittävyteen ja huoltolaiturien tarpeeseen rannikkokalastuksessa viittasi moni haastateltava. Osin tämä johtui siitä, että Raumalta puuttuivat veneen nosto- ja laskupaikka sekä huoltolaituri haastattelujen tekoaikana. Niiden rakentaminen oli kuitenkin jo suunnitteilla. Huoltolaiturien läheisyyteen toivottiin nosturien lisäksi myös muita fasiliteetteja: vesi, sähkö, pesu- ja huoltopaikka sekä niiden välineistöä. Joustava tilojen ja laiturien vuokraus yrittäjien tarpeiden mukaan mainittiin kalasataman operatiivisen toiminnan kannalta myönteiseksi asiaksi.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Kylmäsäilytystilojen ja jäähuollon riittävyys on tärkeää sataman käyttäjille. Jäähuolto palvelee myös muita kalastajia (tai muita toimijoita), jotka voivat hakea sieltä säännöllisesti tai ajoittain jäitä. **Elintarviketilat** ainakin kalan ensikäsittelyyn mainittiin tarpeellisena.

Punnitusmahdollisuus satamassa (vaa'at, ml. autovaaka trootisatamassa) katsottiin tarpeelliseksi, koska jäljitettävyys ja kuljetusasiakirjat edellyttävät punnitusta.

Kalasadaman siisteys ja kunnossapito mainittiin sekä suoraan että välillisesti eri kysymysten yhteydessä. On tärkeää, että kalasadamassa tavarat ovat järjestyksessä, tilat puhtaat ja nimetyt vastuuhenkilöt pitämässä huolta tiloista ja välineistä. Yleinen sataman siisteys on erityisen tärkeää, jos kalasadamasta tai sen välittömässä läheisyydessä on kalan myyntiä kuluttajille tai matkailuun liittyvää toimintaa. Reposaaressa kalasadaman siistiytyminen viime vuosina sai tässä yhteydessä monilta positiivisia mainintoja. Myös **jätehuolto** mainittiin monissa satamissa kehittävänä palveluna uuden lainsäädännön myötä. Siihen kuuluu mm. pyydysjätteiden, vaarallisten aineiden, jäteöljyn, jäteveden ja orgaanisen jätteen keräily.

Reposaaressa **telakka** sai puoltavia mainintoja, koska se soveltuu pienveneitä suurempien alusten huoltoon. Telakan uudistaminen oli suunnitteilla haastattelujen tekoaikaan. Telakka soveltuu sekä kalastusalusten että huviveneiden huoltoon. Suurimmille trootareille Reposaaressa telakka on kuitenkin liian pieni ja ne huolletaan muualla. Pienet rannikkokalastusalukset voi huoltaa lähes missä tahansa.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

5 Hallintomalli

5.1 Kunnat ja kaupungit kalasatamien ja purkupaikkojen omistajina

Kaupungit ja kunnat tarkastelevat julkisia kalasatamia ja purkupaikkoja laajemmasta kuin vain kalatalouden näkökulmasta. Kalastus ja kalasatamat ovat osa paikallista kulttuuria, matkailua ja elinkeinoa. Satakunnan alueella kunnat ja kaupungit suhtautuvat myönteisesti kaupalliseen kalastukseen. Ne ovat tukeneet julkisten kalasatamien ja purkupaikkojen ylläpitoa ja kehittämistä.

Kuntien ja kaupunkien toiveena on saada lisää kaupallisia kalastajia alueelleen tai lisätä kalastuksen volyyymiä. Satakunnassa ne osallistuvat [Lännen Kalaleaderin](#) rahoitukseen. Kalaleader kehittää elinkeinokalataloutta Uudenkaupungin ja Merikarvian välisellä alueella.

Ammattikalastajien vähäinen määrä, nuorten vähäinen kiinnostus kalastajan ammattia kohtaan ja kaupallisen kalastuksen pitkään jatkunut väheneminen merialueella lisäävät painetta siirtää purkupaikkoja ja kalasatamia muuhun käyttöön. Esimerkiksi Raumalla vanha kalasatamarakennus on kunnostettu merivartioston käyttöön. Merivartiostolle osoitettu alue kalasatamassa on suljettu muulta käytöltä. Yleisesti ottaen kalasatamissa olevat muut toiminnot eivät juurikaan vaikuta kalasataman toimintaan, esimerkiksi laituriin vuokraus muille kuin kalastajille.

5.2 Omistajan tuki keskeistä julkisen kalasatamien ja purkupaikkojen kehittämiseksi

Kalasatamien ja purkupaikkojen omistajina kunnilla ja kaupungeilla on merkittävä rooli niiden kehittämisen ja investointien tukirahoituksen hakijoina. Pääosa kalasatamien kehittämisestä tehdään [Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston \(EMKVR\)](#) tukirahoituksella, jossa edellisellä ja haastattelun aikaisella 2021–2027 rahoituskaudella tuen osuus on maksimissaan 80% ja kunnan/kaupungin omarahoitusosuus 20%. Näitä tukia haetaan kalasatamien käyttäjien tarpeiden pohjalta. Tukirahoituksella tehtyjen investointien käyttötarkoituksen tulee pysyä samana rahoittajan määrittelemän ajan eikä omistajuus tai hallinta saa vaihtua ilman rahoittajan kirjallista lupaa (pysyvyysvaatimus). Tämä on tyypillisesti useiden vuosien mittainen jakso.

Kuntien ja kaupunkien päätöksenteko on joskus hitaampaa kuin yritystoiminnassa toivottaisiin. Myös hankintojen kilpailuttaminen saattaa olla kallista ja aikaa vievää. Kalasatamatoiminta ja tukirahoituksen käytännön toteutus ovat melko vieraita monille kuntien ja kaupunkien luottamushenkilöille ja päätöksentekijöille. Tukirahoituksen summat voivat antaa vaikutelman siitä, että kalasataman investointeihin ja kehittämiseen kuluu runsaasti paikallisten veronmaksajien rahaa. Siksi mainittiin, että kirjanpidossa kalasatamien tukirahoituksen erottaminen selkeästi muista kuluista toisi esiin selkeämmin, miten kalasatamien investoinnit eivät syö kaupunkien ja kuntien budjetit muutoin omarahoituksen verran.

5.3 Julkisen tuen investoinneissa huomioitavia näkökohtia

Haastatteluissa mainittiin, että tukirahoituksella tehtävien investointien tarvetta pitäisi harkita tarkoin. Perusinfrastruktuuriin, mm. laitureihin tehdyt investoinnit ovat yleensä hyvin tarpeellisia. Muuhun käyttöön tehtävien investointien potentiaalia tukea kalastusta tai kasvattaa kalasataman toimintaa olisi hyvä arvioida tarkasti. Investointien tuottavuutta ja vaikuttavuutta tulisi arvioida

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

myös paikallis- tai aluetalouden näkökulmasta (mm. työllistymisvaikutukset, vaikutukset elintarvikeketjuun). Tuettu toiminta voi pahimmillaan vääristää kilpailua tai tuettavan hankinnan vaikuttavuus on vähäinen.

Haastateltavat esittivät erilaisia näkemyksiä tukirahoituksen ja kunnan omarahoituksen kilpailua vääristävästä vaikutuksesta. Ei olisi taloudellisesti kannattavaa eikä käytännössä mahdollista, että kaikki kalastajat rakentaisivat itselleen yksityisiä satamia. Julkisten satamien infrastruktuuriin ja laitteiden kapasiteetti palvelee tehokkaasti useampia kalastajia ja mahdollistaa ns. kerrostalokalastuksen. Yksityisessä kalasatamassa toimiva kalastaja voi olla epäedullisemmässä asemassa kuin julkisessa kalasatamassa toimiva, koska yksityisessä satamassa kalastaja maksaa kaikki investointinsa ja kulunsa itse. Yksityisessä satamassa voi kuitenkin toimia vapaammin kuin julkisessa, muiden kanssa jaetussa satamassa.

Kalastajatilaa voi käyttää kalastusyrityksen kehittämiseen vakuutena lainan haussa, toisin kuin esimerkiksi kalastuskiintiöitä. Kalastajatilojen siirtyessä muuhun käyttöön kaupallisesta kalastuksesta katoaa pääomaa. Tämän voi välillisesti katsoa nostavan kalasatamien tukirahoituksen merkitystä kalastuksen kehittämisessä.

Monet haastateltavat toivat esiin sekä suoraan että välillisesti julkisen rahoituksen investointien ongelmana sen, että niiden ylläpitoon ja kunnossapitoon ei sitouduta, elleivät yrittäjät ole myös itse osallistuneet rahoitukseen ja siten sitoutuneet paremmin investointiin. Lisäksi monet mainitsivat, että tilojen tai laitteiden yhteiskäyttö ei onnistu, ellei se ole selkeästi koordinoitua ja ellei ole vastuutahoa, joka huolehtii sääntöjen noudattamisesta ja kunnossapidosta: “Jos on kaikkien vastuulla, ei ole kenenkään vastuulla”.

5.4 Julkisten kalasatamien toiminnan järjestäytyminen

Kalasatamien toiminta on järjestetty eri tavoin eri paikoissa alueen kaupallisen kalastuksen piirteiden mukaan. Yhteinen piirre on se, että kunnat ja kaupungit usein veloittavat huomattavasti edullisempia vuokria kalasataman alueen ja tilojen käyttäjiltä kuin yksityisillä vuokramarkkinoilla. Tämä on käytännön tukea kaupallisille kalastajille, joilla ei ole käytettävissä omia ranta-alueita tai kalastajatiloja. Se myös helpottaa kaupallisen kalastuksen aloittamista. Yksityisiltä rannoilta käsin toimivien kalastajien toimintaan julkisten kalasatamien hallintomalli ei juuri vaikuta.

Merikarvian Krookkaan on rakennettu kalasataman infrastruktuuria, viime vuosina EMKVR-rahoituksella ja kunnan tuella. Merikarvialla monet kalastajat toimivat kuitenkin omilta rannoiltaan käsin. Kasala on ollut varsin vähäisessä kaupallisen kalastuksen käytössä jo pitkään. Haastatteluiden jälkeen toukokuussa 2023 Merikarvian kunnanvaltuusto päätti [ostotarjouksesta](#) Kasalan osakaskunnalle kalasataman maapohjan ostamisesta, tarkoituksena kehittää aluetta [matkailukäyttöön](#).

Sekä Porin että Rauman panostus ja investoinnit kalasatamiinsa saivat laajalti mainintoja ja kiitosta haastateltavilta. Rauma on siirtänyt kalasataman käytännön toiminnan koordinaation Rauman Kalasatamaosuuskunnalle. Rauman kalasataman kuvattiin olleen “villiä länttä” muutaman vuoden ajan ennen osuuskunnan toiminnan käynnistämistä. Osuuskunnan mainittiin jätnevoittä-

neen sataman toimintaa. Porissa Reposaaaren kalasatamaa on viime vuosina [kehitetty](#) kehittämissuunnitelman mukaisesti ⁷. Kaupunki vastaa sataman ylläpidosta suoraan. Reposaaressa laiturimaksu antaa oikeuden kalasataman käyttöön. Reposaaaren rannikkokalastajien osuuskunta perustettiin vuonna 2022.

Mainittiin Uudenkaupungin malli, jossa kaupungin omistamalle satamayhtiölle on osoitettu kolmen kalasataman hallinta (Suukari, Humalkari ja Pyhämaan Pitkäranta). Haastateltavien mukaan yhtiön kannustimet kehittää julkista kalasatamatoimintaa ovat olleet heikot. Uudenkaupungin satamia tuntevat haastateltavat mainitsivat, että julkisen kalasatamatoiminnan systemaattisemmasta ohjauksesta ja kehittämisestä voisi olla hyötyä myös alueellisesti, koska Suukarin kalasatama oli haastatteluiden aikaan Selkämeren alueen vilkkain kalasatama ja Uusikaupunki on käytännössä kalantuotannon ja -jalostuksen klusteri. Pyhämaassa paikallinen yhdistys [Pyhämaan Kalastaja-seura](#) ja sen satamatoimikunta vastaavat sataman alueen operatiivisesta toiminnasta ja kehittämisestä.

Kasnäsissä ja Taivassalossa toimii kummassakin yksityinen yritys, joka ostaa pääosan kalasatamiin tuotavasta kalasta. Ne myös vastaavat käytännössä kalasatamien toiminnasta ja monin osin kehittävät sitä. Taivassalon satama on vilkkaassa käytössä sekä avomerikalastuksen että rannikkokalastuksen purkupaikkana. Kasnäsissä purkavat pääasiassa troolarit, koska siellä on iso kalajauhotehdas. Riskeinä kalasataman operatiivisen toiminnan ulkoistamisessa pääosin yksityiselle mainittiin hintojen korotukset ja palvelujen saatavuuden turvaaminen.

5.4.1 Näkemyksiä kalasatamaosuuskunnista

Osuuskunnasta kalasataman vastaavana operatiivisena toimijana esitettiin yleisellä tasolla näkemyksiä enemmän kuin esimerkiksi yhdistyksistä tai yrityksistä. Tämä siksi, että osuuskunta toimi haastattelujen aikaan sekä Porissa että Raumalla. Satakunnassa yksityisiä yrityksiä tai yhdistyksiä ei ole operatiivisen toiminnan vastaavina (pl. Pyhämaa, joka ei kuitenkaan kuulunut varsinaisesti kartoituksen kohdealueeseen).

Osuuskunta mainittiin julkiselle kalasatamalle hyväksi toimintamalliksi, koska se perustuu avoimuuteen ja mahdollistaa kaikkien osallistumisen osuuskuntaan. Jäsenenä kalastajan ääni pääsee kuulumaan kalasataman päätöksenteossa. Osuuskunnassa on kevyt hallinto ja se on ketterämpi toimija kuin kunta/kaupunki, joskaan ei niin ketterä kuin yksityiset yritykset.

Osuuskunta on myös taloudellisesti varsin riskitön jäsenelle. Osuuskunnan tavoite ei ole tuottaa voittoa vaan esimerkiksi vastata kalasataman käytännön toiminnasta. Mahdollinen ylijäämä voidaan investoida mm. kalasataman kehittämiseen. Osuuskunnan pienuus tai toiminnan pienimuotoisuus voi olla taloudellinen ja toiminnallinen riski osuuskunnan menestymisen kannalta.

Kalasatamaosuuskuntien perustamiseen on em. syiden lisäksi ohjannut EU:n tukirahoituksen hakeminen. Tukirahoitusta myönnetään yleishyödyllisiin hankkeisiin, joissa voidaan osoittaa olevan useampia hyötyjä ja kaikille avoin mahdollisuus osallistua tuettuun toimintaan. EMKVR-rahoituksen tehdyn investoinnin pitäisi olla jollain tapaa kaikkien käytettävissä, esimerkiksi vuokraamismahdollisuuden kautta. Siten osuuskunnan jäsenten etusija kalasataman investointituilla rakennettujen tilojen tai laitteiden käyttäjinä vaatii tarkkaa harkintaa ja selkeät perustelut.

⁷ Saiha, Markku (2018). Reposaaaren kalasataman tulevaisuus selvitys. Paapuu Oy.

Osuuskunnan päätöksenteko edellyttää käytännössä pitkälle menevää yksimielisyyttä. Erilaiset näkemykset voivat aiheuttaa kitkaa jäsenten välillä. Siksi perustamisvaiheessa on hyvä käydä läpi perusteellisesti toimintaan tavoitteisiin ja toteutukseen liittyviä erilaisia näkemyksiä ja laatia keskustelujen pohjalta huolellisesti säännöt ja muut sopimukset. Avoimuus, tasapuolisuus ja vuorovaikutus eri osapuolten kanssa sekä perustamisvaiheessa että käytännön päätöksenteossa ovat osuuskunnan toiminnassa keskeisiä periaatteita.

5.5 Operatiivisen toiminnan koordinaatio tehostaa kalasataman toimintaa

Monien haastateltavien vastauksista ilmeni sekä välillisesti että suoraan, että julkisen kalasataman operatiivinen toiminta selkeytyy ja jännevöityy, kun sitä johdetaan systemaattisesti ja pitkäjänteisesti. Vastuutaholle syntyy kokonaiskuva toiminnasta ja sataman ylläpitoon ja kehittämiseen liittyvistä tarpeista. Sen pohjalta operatiivista toimintaa ja kehittämistä pystytään ohjaamaan tehokkaammin. Mikäli satama tai purkupaikka on pieni, vakiintuneessa tai ajoittaisessa käytössä ja käyttäjien keskusteluyhteys omistajan kanssa toimii, ei operatiiviselle johdolle ole tarvetta.

Koordinaation muodolla ei ole isoa merkitystä, kunhan kaupallisten kalastajien näkemyksiä kuullaan aidosti sataman kehittämisessä. Mainintana nousi esiin kalasatamien omistajien yhteisen kehittämissyhtiön mahdollisuus esimerkiksi maakuntatasolla, Etelä-Suomen tai valtakunnan tasolla. Yhtiön kautta avulla kalasatamien kehittämistarpeita voitaisiin arvioida kokonaisvaltaisemmin ja kohdentaa kehittämisrahoja tehokkaammin. Tosin yhteiskoordinaation toimivuus myös kyseenalaistettiin: nykyiset kalasatamat ovat jo lähtökohdiltaan hyvin erilaisia, paikalliset intressit ovat omistajille etusijalla ja alueiden välillä on jossain määrin kilpailua esimerkiksi tukirahoituksesta.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

6 Kalasatamien rooli kalastuksen valvonta- ja ilmoitusmenettelyissä

Valvontaan kantaa ottaneista haastateltavista suurin osa ei kokenut, että kalasatamissa tarvitaan tukea tavanomaisiin kaupallisen kalastuksen ilmoitusmenettelyihin, esimerkiksi saalisilmoitusten tekoa ja kalaerän ensimyyntiin liittyvien tietojen tuottamista. Vastuu ilmoitusten tekemisestä on [kalastusalueen päälliköllä](#).

Haastateltavien mukaan kalastajat hankkivat kalastamiseen ja yritystoimintaan liittyvistä säädöksistä ja toimintatavoista pääsääntöisesti itse tietoa silloin, kun omassa toiminnassa tarvetta ilmenee. Säädöksiin liittyviä tilaisuuksia ei siksi tarvita kovin usein eikä tilaisuuksien pitopaikan tarvitse olla kalasatama. Tietoa hankitaan yleensä suoraan viranomaisilta, [ELY-keskuksesta](#) pääsääntöisesti. Myös [Suomen Ammattikalastajaliitto](#) sai mainintoja sekä tiedonvälityksestä että edunvalvonnasta, vaikka kaikki kaupalliset kalastajat eivät kuulu liittoon. Moni mainitsi kaupallisille kalastajille suunnatut risteilyt hyödyllisinä ajankohtaisen tiedon välittäjinä.

Troolareissa on sähköinen kalastuspäiväkirja käytössä. Rannikkokalastuksessa valvonta- ja ilmoitusmenettelyt siirtyvät lähitulevaisuudessa käytännössä kokonaan sähköiseen muotoon. Haastateltavien näkemykset sähköisestä ilmoittamisesta jakautuivat. Toiset rannikkokalastusta tuntevat suosivat paperi-ilmoittamista ja toisille mobiilisovellukset näyttäytyivät saalisilmoitusten tekoa helpottavina järjestelminä, vaikka niiden kehittämistä käyttäjäystävällisemmiksi toivottiin.

Suuri osa haastateltavista piti EU:n säädöksiä liian tiukkoina, osin turhina ja Suomen oloissa vaikeina toteuttaa ja valvoa käytännössä. Pienimuotoisen kalastuksen ja yksityisten satamien valvonnan katsottiin vievän paljon voimavaroja. Esimerkiksi valvontaan käytettyjen resurssien määrä suhteessa päätoimisten kalastajien vähäiseen määrään koettiin varsin suureksi.

Kalastuksen valvonnan koettiin toisaalta myös parantavan kaupallisten kalastajien asemaa. Kuluttajien ei ole helppo syyttää kalastusta huijauksista tai huonosta liiketoiminnasta, kun yleisesti on tiedossa, että valvonta on tehokasta. Suomessa päätoimiseen kaupalliseen kalastukseen ei juuri liity harmaata taloutta. Jatkossa EU:n säädösten pohjalta kiristytävä valvonta edellyttää myös ryhmän II kalastajilta yhä ammattimaisempaa otetta kalastukseen, vaikka toiminta olisi hyvin pienimuotoista.

Osa haastateltavista mainitsi, että satamissa voisi olla **yhteiskäyttöisiä tietokoneita** hallinnollisia töitä ja ilmoituksia varten niille, jotka jostain syystä eivät käytä mobiilisovelluksia tai tietokoneita kotona. Tukea niiden käyttöön olisi oltava saatavilla jossain muodossa. Samalla kuitenkin todettiin, että tukihenkilön tai -palvelun kustannuksiin ei löydy kalasatamista tai kalastajilta rahoitusta.

Punnituksen kehittämisen tarpeen mainitsi moni haastateltava. Autovaa'at kalasatamissa helpottaisivat isompien kalaerien punnitsemista ja sujuvoittaisivat ilmoittamisen aikarajojen noudattamista esimerkiksi viikonloppuisin. [Laki edellyttää](#), että jos saalista ei punnita aluksesta purettessa ja maihin siirrettäessä, on saalis punnittava 48 tunnin kuluessa aluksen satamaan saapumisesta.

7 Kalasataman rooli kalastajien osaamisen kehittämisessä

7.1 Kalasatama voi tarjota tiloja kurssien tai tilaisuuksien järjestäjille

Lähes kaikki vastanneet pitivät kalasatamia mahdollisina kurssien, esittelyiden tai harjoitusten järjestämipaikkoina. Tilojen ja välineiden tarjoamiseen osaamisen kehittämiseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti.

Kalasataman toiminnasta vastaavien tahojen tehtävänä ei kuitenkaan ole hankkia kalasatamaan kursseja tai tilaisuuksia. Haastateltavien mukaan koulutuslaitosten, kehittämishankkeiden tai vastaavien osaamisen kehittämistä tekevien tahojen on oltava itse aloitteellisia kalasatamien suuntaan, mikäli haluavat käyttää niiden tiloja tai välineitä toiminnassaan.

Huomautettiin myös, että kalasatamassa kalastuksen operatiivinen toiminta on ensisijaista, eivätkä koulutukset tai tapahtumat suoraan palvele kalasataman toimintaa. Osa totesi, että kokeilemattomat kalastajat eivät koe kursseja tai uuden kokeiluja tarpeelliseksi.

Kalasatamien pyydyshuoltohallit, elintarviketilat tai ulkokentät soveltuvat hyvin käytännön työn opetukseen ja erilaisten välineiden esittelyihin tai kokeiluihin. Haastateltavien mukaan kalastajat ovat valmiita lähtemään kauempanakin sijaitseviin kalasatamiin kursseille ja erilaisiin tilaisuuksiin, varsinkin kalastuskeskusten ulkopuolella. Erilaiset kurssit tai tilaisuudet voivat lisätä kalasatamien käyttöä hiljaisempina aikoina. Esimerkiksi Reposaaressa erilaisia tilaisuuksia ja kursseja on toteutettu kokoustiloissa ja pyydyshuoltohallissa.

7.2 Kurssien ja tilaisuuksien aiheita

Eniten mainintoja saivat **pyydysten kokeiluun ja rakentamiseen** liittyvät tapahtumat ja kurssit. Pyydykset ovat isoja investointeja ja niitä olisi hyvä voida kokeilla ennen investointipäätöksiä. Pyydysten rakentamisen ja muokkauksen opettelussa ohjaus on hyödyksi ainakin aloittelevalla tai toimintaansa muuttavalla kalastajalla. Kokemuksen myötä kalastajat muuntelevat tai rakentavat pyydyksiä omien tarpeidensa mukaan.

Pyyntivälineiden kokeilumahdollisuuden monet suhtautuivat epäilevästi. Pyydysesittelyt tai käytännön kokeilut ovat työläitä järjestää ja vaativat käytännössä henkilökohtaista ohjausta. Kokeilua varten hankitut pyydykset voivat hajota nopeasti tai usein, mikä järjestävän tahon on huomioitava. Lisäksi painotettiin kalastajan omaa sitoutumista, koska liian helposti ja valmiiksi tarjottu usein jää käyttämättä tai siitä ei pidetä asianmukaisesti huolta.

Monet mainitsivat myös **kalankäsittelyyn liittyvät kurssit** kalasataman elintarviketiloissa sekä kalastajille että yleisölle. Aiheina voivat olla esimerkiksi fileointi, verestys tai hygieniapassien myöntäminen. Kalastajille ehdotettiin kalankäsittelyyn tarkoitettujen laitteiden käytön ohjausta. Hylkeen käsittelykurssit ja hyljekarkottimien käytön opastus mainittiin.

Kalastukseen liittyvän välineistön **valmistajat voisivat tulla esittelemään tuotteitaan** ja samalla jakaa ajankohtaista kalastukseen liittyvää tietoa. Pyydysten, kalastustarvikkeiden, kalankäsittelyyn liittyvien laitteiden tai työvaatetuksen esittelytilaisuuksissa saa paremman käsityksen kuin katsomalla kuvia tietokoneelta. Paraisilla kalatalous- ja ympäristöopistolla järjestettyjen [ammattikalastusmessujen](#) tyypistä tapahtumaa toivottiin.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

8 Kalasatamat aloittavien kalastajien tukena ja koulutuspaikkoina

8.1 Kalastuksen uranäkymät ovat heikot, vaikka aloittaminen on helppoa

Haastateltavien mukaan kalastus ammattina ei kiinnosta nuoria. Kalan saannin ennustettavuus ja saalismäärät ovat vähentyneet huomattavasti mm. haittaeläinten vuoksi. Kalastajan työ on raskasta eikä se tarjoa urakehityksen näkymiä tai edes varmaa tulonlähdettä. Usein kalastus mielletään pienimuotoiseksi yritystoiminnaksi tai elinkeinon harjoittamiseksi. Ei huomata, että myös isomman kalastusyrityksen työntekijänä voi tehdä uraa kalastuksen parissa.

Haastateltavien mukaan kaupallisen kalastuksen aloittaminen on tehty hyvin helpoksi, koska ryhmään II pääsee [rekisteröitymällä](#) kaupalliseksi kalastajaksi. Mikäli kalastaja saa jäitä joko kalaliikkeestä tai kalasatamasta, pienellä aluksella voi kalastaa melkein mistä tahansa.

Ongelma kalastuksen aloittamisessa tai toiminnan laajentamisessa on kalavesien käyttöoikeuksien ja/tai kalastuskiintiöiden saannin vaikeus. Haastateltavat viittasivat kiintiöjärjestelmään tehtyihin muutoksiin, joita koskeva [laki](#) astui voimaan alkuvuonna 2023⁸. Muutosten tavoitteena on vahvistaa järjestelmän pitkäjänteisyyttä, parantaa alalle tulevien ja pienimuotoista rysäkalastusta harjoittavien kalastajien kalastusmahdollisuuksia, vähentää kalastajien ja viranomaisien hallinnollista taakkaa, lisätä avoimuutta ja helpottaa kalastajien välisten käyttöoikeuksien ja kalastuskiintiöiden siirtoja.

8.2 Julkiset kalasatamat helpottavat aloittamista, mutta itse pitää oppia kalastamaan

Suurin osa haastatelluista mainitsi, että julkinen kalasatama mahdollistaa rannikkokalastuksen aloittamisen matalalla kynnyksellä. Kalasatama tarjoaa infrastruktuuria ja palveluja, eikä kalastajan ole välttämätöntä tehdä alkuvaiheessa tai myöhemminkään tehdä isoja investointeja.

Aloittavalle kalastajalle tärkeitä ovat mahdollisuus käyttää pyydyshuoltohallia ja saada opastusta kokeneemmilta kalastajilta pyydysten muokkaamisessa ja rakentamisessa. Kalasatama tarjoaa myös yleensä kylmäsäilytystiloja tai jäitä ja monissa satamissa on elintarviketilat kalan käsittelyyn. Lisäksi mainittiin varastotilat, jotka ovat erityisen tärkeitä niille, joilla ei ole omia varastotiloja käytävissä.

Haastateltavien mukaan innokasta kalastajaa halutaan yleensä tukea kalasatamissa. Uudet kalastajat toivotetaan tervetulleiksi kokeilemaan kalastajan työtä esimerkiksi troolareilla. Toisaalta mainittiin, että aloittavat kalastajat ovat myös potentiaalisia kilpailijoita jo toimiville kalastajille, joten neuvonta voi jäädä vähäiseksi. Lisäksi varsinkin rannikkokalastus on niin raskas ammatti, että kokeneen kalastajan jaksaminen ei riitä nuorten neuvomiseen tai puheet voivat olla lannistavia.

Kun tulee signaaleja, että kalastaminen kannattaa esimerkiksi kalasta saatavan hinnan noustessa, myös kiinnostus kalastusta kohtaan kasvaa erityisesti niiden parissa, joilla on taitoa ja mahdollisuuksia kaupallisen kalastuksen lisäämiseen tai käynnistämiseen. Oma into kalastamisen katsottiin tärkeäksi tekijäksi kaupalliseksi kalastajaksi ryhtyessä. Monet kalastajat tulevat alalle jo nuorena syntyneen vapaa-ajan kalastuksen kiinnostuksen pohjalta tai ”isältä pojalle” –mallilla.

⁸ Setälä, J., Salmi, P., Niukko, J., Pokki, H., Saarni, K. & Svells, K. 2022. Kalastuksen toimijakohtaisen kiintiöjärjestelmän väliarviointi. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 36/2022. Luonnon-varakeskus. Helsinki. 64 s. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-419-7>

Myös kalastukseen liittyvä tieto ja taidot siirtyvät perintönä isältä pojalle, mutta ulkopuolisille tietoa ei jaeta. Haastateltavat totesivat, että lähtökohdista riippumatta kalastamisen taidon oppii vain kalastamalla itse tai jonkun opastamana, yrittämällä ja kokeilemalla.

Mikäli tutkintoihin liittyvää opetusta tai työssäoppimista halutaan järjestää kalasatamissa, tulee haastateltavien mielestä koulutuslaitosten olla itse aloitteellisia kalasatamiin päin. Osassa kalasatamia ei ole jatkuvaa päivittäistä yritystoimintaa, mikä rajaa niiden mahdollisuuksia toimia esimerkiksi työssäoppimisen paikkoina.

8.3 Kaupallisen kalastuksen opintopoluista

Haastateltavat totesivat melko yhteneväisesti, että koulun penkillä istumalla ei opita kalastajaksi. Kalastajan ammatin omaksuminen edellyttää henkilökohtaisia opintopolkuja ja työn ohessa oppimista (kurseja ja pätevyksien hankkimista). Vain konkreettisen työnteon kautta nähdään aloitettavan kalastajan soveltuvuus alalle.

Pitkäjänteinen koulutuspolku, joka yhdistää kurseja ja työnteoa mahdollistaisi kalastajille selkeämmän tulevaisuudennäkymän urakehityksestä ja mahdollisuuden kehittää osaamistaan työn ohessa. Myös kokeneemmillä kalastajilla voi olla lisäpätevyksien tai koulutuksen tarvetta esimerkiksi pyyntitapojen muuttuessa.

Uudenkaupungin mahdollisuudet kala-alan koulutuksen keskittymänä mainittiin, koska kalasatamassa ja alueen kalatalouden yritykset voisivat yhteistyössä lounaisen Suomen oppilaitosten kanssa tarjota alalle tulevalle kalastajalle sekä koulutusta, kurseja että työssäoppimisen paikkoja. Opiskelijan kannalta koulutustoiminnan keskittyminen kalaklusterin yhteyteen voisi olla houkuttelevaa, koska kaupungissa ja lähialueella on helppo asua ja viihtyä vapaa-ajalla. Lisäksi lounaisen Suomen yrityksistä voi löytää harjoittelupaikkojen lisäksi pysyvämpiä kala-alan työpaikkoja.

Tällä hetkellä lounaisessa Suomessa kalatalouden perustutkinnon voi suorittaa [Livian ammatitopistossa](#) Paraisilla. [Winnova](#) Raumalla tarjoaa toisen asteen kurssimuotoista koulutusta, jota tarvitaan esimerkiksi isommilla troolareilla. Kalastusaluksilla toimiva miehistö tarvitsee erilaisia [pätevyksiä](#) riippuen aluksen koosta, esimerkiksi kalastusaluksen laivurinkirja A ja B tai kuljettajakirja A ja B. Tarvittavista pätevyksistä on säädetty erikseen laeilla^{9,10}. Laivaväen pätevyksiä koskevia säännöksiä sovelletaan ”laivaväkeen, joka työskentelee suomalaisessa kalastusaluksessa, jonka pituus on vähintään 10 metriä. Kotimaanliikenteen liikennealueella I tätä lukua sovelletaan kuitenkin vain laivaväkeen, joka työskentelee sellaisessa kalastusaluksessa, jonka pituus on vähintään 12 metriä”¹¹. Näillä aluksilla myös kansimiehillä on oltava turvallisuuskoulutus.

⁹ Valtioneuvoston asetus aluksen miehityksestä ja laivaväen pätevydestä [508/2018](#)

¹⁰ Laki liikenteen palveluista [24.5.2017/320](#)

¹¹ Laki laivaväestä ja aluksen turvallisuusjohtamisesta, [29.12.2009/1687](#), 4§

9 Kalasataman merkitys kalastajien keskinäisen yhteisöllisyyden rakentamisessa

9.1 Kalastajien yhteisöllisyys on kalasatamatoiminnan sivutuote, ei sen tehtävä

Monet totesivat, että kalasatama on sosiaalinen ympäristö, jossa kalastajille tulee luontaisesti keskinäistä kanssakäymistä. Yhteisöllisyys kasvaa käytettäessä yhteistä infrastruktuuria, esimerkiksi talvisin pyydyshuoltohallissa työskennellessä. Tätä pidettiin hyvänä, koska varsinkin rannikkokalastus on melko yksinäinen ammatti, jossa sosiaalinen verkosto voi helposti jäädä pieneksi.

Haastateltavat eivät kuitenkaan pitäneet yhteisöllisyyden rakentamista kalasataman tehtävänä, ellei sitä luontaisesti synny. Kalastajat käyttävät kalasatamaa, jos siitä on heille taloudellista hyötyä. Yhteisöllisyys on sivutuote, jos kalastajat tulevat toimeen keskenään.

Kalastajien vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä rakennetaan nykyään myös sosiaalisen median kanavien kautta. Kalastajille tämä paikasta ja ajasta riippumaton vuorovaikutus on hyvä mahdollisuus saada vertaistukea ja rakentaa verkostoja.

Toisaalta monet kalastajat ovat hyvin itsenäisiä toimijoita eivätkä kaipaa minkäänlaista yhteisöllisyyttä. Osa haastateltavista totesi myös, että jäljellä olevien kalastajien yhteishenki ei riitä yhteisten asioiden ajamiseen. Kalastajat ovat edelleen melko kateellisia toisilleen ja monin paikoin valitsee vanhakantainen kilpailu, jossa jokainen pitää asiat itsellään ja omassa piirissään.

Haasteltavien näkemyksen mukaan kaupallisen kalastuksen yleiseen edunvalvontaan liittyvä toiminta ei sovi kalasatamiin, vaan se hoidetaan muuta kautta. Yksittäisen kalastajan tai yrityksen asema koettiin heikoksi, mikäli on tarvetta vaikuttaa, esimerkiksi valittaa kaupalliseen kalastukseen kohdistuvasta häirinnästä. Sen sijaan paikallisesti kalasataman operatiivista toimintaa hoitava ryhmä, esimerkiksi osuuskunta, voi antaa selkeämmän statuksen ja siten ”leveämmät harjat” asioiden hoitamiseksi kaupungin/kunnan kanssa tai ristiriitatilanteissa.

9.2 Yhteisöllisyyden parantuminen

Kalastajien määrän vähentyminen on parantanut kalastajien yhteisöllisyyttä viime vuosina kilpailun vähentymisen myötä. Lisäksi todettiin, että nuorilla ei ole niin paljon kalakateutta kuin vanhemmilla sukupolvilla on ollut. Erityisesti päätoimiset kalastajat ja isommat yritykset tekevät keskenään yhteistyötä, mikäli siitä on osapuolille hyötyä. Yhteistyötä tehdään kilpailijoiden kesken mm. varastoinnissa ja myynnissä. Perinteinen kateus ja kaunat vähenevät sukupolvien vaihtuessa ja virolaisten miehistöjen korvattua suomalaisia miehistöjä. Virolaisilla ei ole ennakkoasenteita esimerkiksi yhteistyön tekemiseen.

Kalasatama voi tukea kalastajien työssä jaksamista tarjoamalla laadukkaat työ-, kokoontumis- ja sosiaalililat, esimerkiksi saunat ja pesumahdollisuudet myös työvaatteille. Tämä on merkityksellistä siksi, että kalastajan työ tapahtuu sään armoilla, on raskasta ja talvella hyvin kylmää ja märkää. Reposaaressa kalasataman hyvät sosiaalililat (pesutilat, sauna, kokoontumistilat) ja myös muissa kalasatamissa olevat sosiaalililat saivat positiivisia mainintoja, vaikka ne eivät ole välttämättömiä kalastukselle. Nykyään aluksissa ja satamissa työ- ja asuintilojen siisteys, hyvä kunto ja yleinen viihtyisyys ovat kuitenkin työviihtyvyyttä lisääviä tekijöitä ja parhaimmillaan parantavat uusien kalastajien pysymistä alalla.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

10 Kalasataman merkitys lähialueen yhteisöllisyyden rakentamisessa

10.1 Kalasatamassa pitää voida työskennellä rauhassa

Isommissa satamissa [ISPS-säännökset](#) edellyttävät käytännössä sataman sulkemista ulkopuolisilta. Myös suurin osa haastateltavista piti tärkeänä, että kalasatamassa on työrauha. Ei haluttu, että ihmiset voivat kulkea satamassa vapaasti ja samalla roskata ja tuoda jätteitään satamaan, valittaa tai kommentoida kalastajien toimintaa tai tehdä muuta asiatonta (mm. auton pesua).

Ulkopuolisten pääsyn kieltäminen satama-alueelle on myös turvallisuuskysymys. Pidettiin tärkeänä, että jos satama on aidattu, portit todella pidetään kiinni ja kulku estetään. Ihmiset mielellään ajelevat ja käyvät kääntymässä satamassa (näin esimerkiksi Raumalla).

Kaupungin keskustassa tai turistikohteiden läheisyydessä tulee helposti valituksia kalasataman äänistä ja hajuista, vaikka toisaalta esimerkiksi kalastusaluksen purkamisen näkeminen voi olla elämys niille, joille se ei ole tuttua. Hankalin tilanne on lähialueen kaavoittaminen asumiskäyttöön, koska kalasataman toiminta todennäköisesti alkaa ärsyttää alueelle tulevia asukkaita.

10.2 Kalasatama paikallisena keskuksena

Vaikka työrauha on tarpeen kalasatamassa, sataman sulkeminen myös vieraannuttaa lähialueen asukkaita ja kuluttajia ammattikalastuksesta. Kun ihmiset eivät enää näe ja koe kalastukseen liittyvää toimintaa läheltä, perinteinen kalasatamaan liittyvä kulttuuri ja yhteisöllisyys katoaa vähitellen. Samalla perinteisen kalastuksen brändi alkaa heikentyä. Tämä ei ole väistämätön kehitys, koska haastateltavien mukaan esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa on kalasatamien ympärille rakennettu paikallisia keskuksia ja kalastajajylyä.

Kalasataman ympärille Suomessakin voi muodostua paikallinen keskus, jossa erityyppiset toiminnot tukevat toisiaan ja lisäävät alueen yhteisöllisyyttä ja vetovoimaa (esimerkiksi matkailu, vapaaajan asuminen ja muu virkistystoiminta Krookan ja Pyhämaan kalasatamien lähellä). Suljetuissakin kalasatamissa voi järjestää avointen ovien päiviä (esimerkiksi Reposaaressa pidetty [Itämeripäivä](#)) ja kalan myyntiä voi olla sataman välittömässä läheisyydessä.

Perinteisesti kalasatamissa on myyty suoraan aluksilta kalaa asiakkaille. Osa haastateltavista piti tärkeänä, että tämä olisi edelleen mahdollista julkisissakin kalasatamissa. Pienillä saalismäärillä myynti suoraan aluksesta on kannattavaa. Suljetussa satamassa se on kuitenkin hankalaa, koska myynnin järjestäminen edellyttäisi tietoa siitä, koska tuoretta kalaa on saatavilla ja kuka silloin myy. Monet mainitsivat, että kalastajan ei kannata järjestää pysyvää vähittäismyyntiä, vaan se vaatii toisen toimijan samaan tapaan kuin jatkojalostuskin.

Luonnonkalan myynti suoraan aluksesta tai yksityisestä satamasta on elämyksellistä ja kalastajan imago joskus melko vanhakantaisen kiiltokuvamainen. Kalasatamatkin voisivat kuitenkin hyötyä paikallisesti toteutetusta brändäyksestä, koska edelleen monille kuluttajille kala paikallisena luonnontuotteena ja kalastajan tunteminen ovat tärkeitä tekijöitä.

Mainittiin myös, että paikallisen kalasataman kautta tuotettua, lähialueella pyydettyä kalaa pitäisi käyttää enemmän lähialueen ravintoloissa ja suurtalouskeittiössä ja sitä kautta mm. kouluissa. Kalastuksen myötä tapahtunut ravinteiden poisto merestä voitaisiin huomioida kaupungin tai kunnan ravinnekuormitusta pienentävänä tekijänä.

11 Tulevaisuuden kehityksestä ja tarpeista

Kalasadamakartoituksessa käsiteltiin pääosin kalasatamien lähitulevaisuuden tarpeita. Pitemmän aikavälin muutoksista keskusteltiin myös sekä haastatteluiden että 24.3.2023 pidetyn kalapajan ryhmätyössä (ks. Kuva 1). Keskusteluissa esiin tulleita näkökohtia koottu tähän kappaleeseen.

Kuva 1. ”Kalasatama 2040?” -ryhmätyön yhteenveto. Koko kooste löytyy BlueCleanDigi-hankkeen [Tietopaketti](#)-sivulta, osa: ”Selkämeren Kalapaja II / Kalasatama 2040? -ryhmätyön tulokset”.

MITEN KALASTUS MUUTTUU SELKÄMERELLÄ?

- Kalastus sopeutuu muutoksiin
- Kalastuksen arvostus lisääntyy
- Kalastetaan uusia saaliita ja uusia pyydyksiä otetaan käyttöön
- Aluskanta uudistuu ja automatisoituu
- Kalastus keskittyy isommille toimijoille/yhteisöille

MITEN KALASTUKSEN MUUTOS VAIKUTTAA KALASATAMIIN?

- Kalasatamat kehittyvät ammattikalastuksen muutoksia heijastaen
- Tulevaisuudessa julkinen kalasatama on kalastustoiminnan julkinen hubi
- Kalasatamien toiminnan ja tuotteiden korkea laatu tärkeää
- Kalasatamien toiminta monipuolistuu ja automatisoituu

11.1 Sopeutumisen uhkana kaupallisen kalastuksen skaalautuminen liian pieneksi

Kaupallinen kalastus toimii markkinaehtoisesti, ilman tuotantotukia. Kalastajat ovat hyvin sopeutumiskykyisiä; kekseliäitä ja ketteriä skaalaamaan ja muuttamaan toimintaansa eri tilanteiden mukaan. Osa pitkän aikavälin sopeutumista on ollut ja on edelleen kaupallisen kalastuksen lopettaminen tai muuttuminen osa-aikaiseksi. Päätoimisten kaupallisten kalastajien määrä on vähentynyt. Nämä seikat nousivat esiin haastatteluissa monin tavoin varsinaisten kysymysten ohella.

Vähentyminen voi skaalata pitkällä aikavälillä koko kaupallisen kalastuksen alaa merkittävästi pienemmäksi. Mikäli kalan kysyntä tai kalastuksen toimintaedellytykset tulevaisuudessa parantuvat, Suomessa on jäljellä vain vähän osaajia tai yrityksiä, jotka pystyvät vastaamaan nopeasti kysynnän kasvuun. Lisäksi jos nuoria ei saada alalle, katoaa kaupalliseen kalastukseen liittyvää tietoa ja taitoa, jota on vaikea lyhyellä aikavälillä saada takaisin. Esimerkiksi jo nyt kokeiltaessa todella vanhoja pyyntitapoja joudutaan osin arvailemaan miten ne ovat käytännössä toimineet. Pitkäjänteisten urapolkujen ja työolojen parantaminen voivat edistää alalle tuloa (ks. [Kpl 8](#)).

Jos kalakantojen tilan takia kaupallista kalastusta rajoitetaan merkittävästi tai se kielletään väliaikaisesti kokonaan, edellä kuvattu prosessi kiihtyy. Lisäksi kerrannaisvaikutukset jalostusketjuun ovat merkittäviä jo lyhyissäkin rajoitustoimenpiteissä. Äärilaidan esimerkki on komission esitys vuodelle 2024: [silakan kohdekalastuksen kieltäminen ja lohen kalastuksen rajaaminen vain Perämeren pohjukkaan](#). Mikäli esitys toteutuu, se lopettaa paitsi kalastuksen mutta vaikuttaa laajasti jalostukseen ja tukkukauppaan. Kiellot ja rajoitukset vaikeuttavat myös muun luonnonkalan kauppaa, koska kaupan ja jalostuksen volyymit pienenevät. Kaikki tämä näkyy kalasatamien toiminnassa hyvin nopeasti.

11.2 Aluskannan uudistaminen ja kalasatamien automatisaatio etenevät hitaasti

Kauppamerenkulun päästövähennykset ja automatisaatio etenevät ja niistä puhutaan laajalti julkisessa keskustelussa. Haastatteluissa kalastusalusten käyttövoimien muutostarve ja aluskannan uudistaminen nousi esiin useampaan kertaan, mutta myös huomioina siitä, että uudistustarpeet eivät juurikaan vielä näy käytännössä.

Osasyys alusinvestointien vähyyteen on kaupallisen kalastuksen olosuhteiden vaikeasti ennakoitavat tulevaisuudennäkymät. Kalastuksessa yritystoiminnan suunnittelujänne on hyvin lyhyt, koska esimerkiksi kiintiöiden ja saaliiden määrä vaihtelee vuosittain. Kalliita investointeja varsinkin isompiin aluksiin ei uskalleta tehdä epävarmassa tilanteessa.

Uusien alusten rakentamiseen ei saa tukirahoitusta, vaikka pyydysten hankintaa tuetaan. Lisähankaluutena on suomalaisen kaupallisen kalastuksen pääomien vähäisyys, joka johtuu mm. kalastajatiilojen vähenemisestä ja siitä, että sinänsä kalliita kalastuskiintiöitä ei voi käyttää esimerkiksi lainojen vakuutena. Useammat haastateltavat vertasivat Suomen hyvin vanhaa troolariläivastoa ja kalasatamien toimintaa Ruotsiin ja varsinkin Tanskaan, joissa kummassakin kaupallisen kalastuksen satamat ovat paremmalla tasolla ja esimerkiksi kalastuslaivasto huomattavasti uudempaa.

Kalasadamissa käyttövoimien ja koko aluskannan uudistus tulee näkymään myös kalasadamien fasilitteettien uudistamistarpeena. Alusten suunnittelun yhteydessä on tarpeen tarkastella kalasadamien infrastruktuurin ja laitteistojen kehittämisen tarpeita kokonaisvaltaisesti, huomioiden myös kalan vastaanottoon ja korkean laatuun liittyvät parannusmahdollisuudet.

Osa haastateltavista oli tyytyväisiä nykyisiin lajitteluteknikoihin, mutta mainittiin myös, että uusien lajitteluteknikoiden avulla voisi helpottaa ja nopeuttaa sekä kalastajan työtä että kalastuksen valvontaa. Esimerkiksi **optisessa lajittelussa** kaikki data (mm. kalalajit, kalojen koot, saaliin paino) saataisiin suoraan koneelta eikä silloin tarvitsisi nojata arvioihin. Vuonna 2021 voimaan tullut merellä tapahtuvaan saaliin arvioimiseen liittyvä 10% maksimipoikkeaman sääntö on esimerkki epäkäytännöllisestä sääntelystä¹², jonka toteutus perustuu näytteiden arviointiin.

Lisäksi mainittiin, että kalasadamien toimintojen automatisaatiota pitäisi systemaattisesti tarkastella ja löytää mahdollisuuksia koneiden tai digitalisaation avulla keventää ja nopeuttaa kalastajien työtä satamissa. Hallinnon kehittämistarpeiden yhteydessä mainittiin, että tulevaisuudessa kalasadamissa voisi liittää **lajittelu-/punnitusjärjestelmät ja valvontaan liittyvät ilmoitusjärjestelmät yhteen** (yhdeksi koneelta käytettäväksi). Näin kaikki lain edellyttämät hallinnolliset työt olisi mahdollista tehdä samalta istumalta, esimerkiksi saalisilmoitusten teko sähköiseen raportointijärjestelmään ja EU:n jäljitettävyyksvaatimusten mukaisten tietojen ja asiakirjojen tulostus kalaerille. Kalasadamissa tämä järjestelmä voisi palvella sekä rannikko- että avomerikalastusta ja samalla lisätä sähköisen ilmoittamisen sosiaalista hyväksyntää.

¹² Valtioneuvoston asetus kalastuspäiväkirjaan kirjattavan saalisarvion sallitusta poikkeamasta [436/2021](#)

11.3 Jalostusta ja kalankasvatusta enemmän kalasatamien läheisyyteen?

Kalastus elinkeinona saattaa tulevaisuudessa polarisoitua yhä enemmän pieniin ja isoihin toimiin. Näin on jo osittain tapahtunut avomerikalastuksessa: on isoja tehokkaita trolareita vaihtuvine miehistöineen ja toisaalta spesialisteja, jotka toimivat pienemmillä volyyymeillä ja/tai erikoistuvat. Myös rannikkokalastuksessa on tehokkaita yksiköitä ja toisaalta pienimuotoista, varsin erikoistunutta kaupallista kalastusta tekeviä koko- tai osa-aikaisia yrittäjiä.

Kalastusyritysten toimintamallien ja siitä seuraavaa kalasatamien toiminnan muutosta pitemmällä tähtäimellä on vaikea ennustaa, erityisesti jos [Kotimaisen kalan edistämishjelman](#) tavoitteisiin aletaan konkreettisesti pyrkiä. Tämä edellyttää luonnonkalan elintarvikekäytön lisäämistä, mutta myös kalankasvatuksen volyymien lisäystä. Jalostuksen keskittymistä lähemmäs isompia kalasatamia ennakoitiin, jos kalasatamat alkavat enemmän palvella myös kalankasvatusta ja mahdollisesti myös muuta vesiviljelyä purku- ja käsittelysatamina. Nämä toiminnot edellyttävät kalasatamien fasiliteettien ja toimintojen uudelleenjärjestelyä, esimerkiksi kalanviljelystä tulevan kalan esikäsittelymahdollisuuksien parantamista.

**TURUN
YLIOPISTO**

SATAKUNTALIITTO
Regional Council of Satakunta

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto